

УДК 330.52

DOI: 10.31732/2663-2209-2022-65-105-110

СТАНДАРТИЗАЦІЯ ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОГО БАЗИСУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ

Правдивець О.М.¹, Дячков Д.В.², Ситнік Є.І.³

¹ к. військ.н., доцент кафедри фінансово-економічної безпеки Науково-навчального інституту, ВНЗ «Університет економіки та права “КРОК”», м. Київ, Україна, e-mail: pravd72@ukr.net, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5242-9683>

² д.е.н., доцент, професор кафедри менеджменту ім. І.А. Маркіної Полтавського державного аграрного університету, м. Полтава, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2637-0099>

³ державний експерт, експертної групи технічного захисту інформації та технічних засобів охорони Директорату політики цифрової трансформації та інформаційної безпеки у сфері оборони Міністерства оборони України, м. Київ, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7785-4325>

STANDARDIZATION AS A FACTOR IN THE FORMATION OF SCIENTIFIC AND METHODOLOGICAL BASIS FOR ECONOMIC SECURITY OF ENTERPRISES

Pravdyvets Oleksandr¹, Diachkov Dmyro², Sutnik Yevhen³

¹ PhD (Military), Associate Professor of financial and economic security department of the Research and Training Institute of Business Management, “KROK” University, Kyiv, Ukraine, e-mail: pravd72@ukr.net, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5242-9683>

² Doctor of sciences (Economics), associate professor, Professor of management department named after I.A. Markina, Poltava State Agrarian University, Poltava, Ukraine, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2637-0099>

³ State Expert, Expert Group on Technical Protection of Information and Technical Means of Protection of the Directorate for Digital Transformation and Information Security Policy in the Field of Defense of the Ministry of Defense of Ukraine, Kyiv, Ukraine, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7785-4325>

Анотація. У статті розглянуті проблеми стандартизації в сфері економічної безпеки. Метою статті є розробка науково-методичного підходу до розроблення єдиного національного стандарту з економічної безпеки підприємств адаптованого до міжнародних стандартів з безпеки. За результатами дослідження проведено систематизацію та складено перелік міжнародних стандартів безпеки, які можливо застосовувати у сфері економічної безпеки та визначена їх відповідність функціональним компонентам системи економічної безпеки підприємства. Запропоновано науково-методичний підхід з розробки загального (національного) стандарту з економічної безпеки підприємства з урахуванням європейських стандартів безпеки. Проведене дослідження надало можливість запропонувати часткове вирішення проблеми стандартизації економічної безпеки підприємств та визначити подальші напрями дослідження загальної проблеми, якими можуть бути питання пов'язані з удосконаленням науково-методичного апарату необхідного для розробки стандартів економічної безпеки підприємств, а саме: удосконалення понятійно-категоріально апарату; розробка методів за якими необхідних для розробки стандартів для кожного функціонального компоненту системи економічної безпеки підприємства; розробка (удосконалення) методики оцінювання ризиків управління системою економічної безпеки; розробка (удосконалення) нормативно-правових документів з питань економічної безпеки.

Ключові слова: Європейські стандарти безпеки, економічна безпека, система економічної безпеки, підприємство, стандартизація.

Формули: 0; рис.: 1; табл.: 1; бібл.: 8

Annotation. The article considers the problems of standardization in the field of economic security. The aim of the article is to develop a scientific and methodological approach to the development of a single national standard for economic security of enterprises adapted to international security standards. According to the results of the study, the systematization and a list of international security standards that can be applied in the field of economic security and their compliance with the functional components of the economic security system of the enterprise. The scientific and methodical approach on development of the general (national) standard on economic safety of the enterprise taking into account the European safety standards is offered. The study provided an opportunity to propose a partial solution to the problem of standardization of economic security of enterprises and identify further areas of research on the general problem, which may be issues related to improving the scientific and methodological apparatus needed to develop

standards of economic security of enterprises; development of methods that are necessary for the development of standards for each functional component of the economic security of the enterprise; development (improvement) of methods for assessing the risks of managing the economic security system; development (improvement) of legal documents on economic security.

Key words: *European security standards, economic security, economic security system, enterprise, standardization.*
Formulas: 0; fig.: 1; tabl.: 1; bibl.: 8

Постановка проблеми. Стандартизація у сфері безпеки є важливим питанням сучасного світу, що підтверджується резолюцією Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй [1], в якій затверджені глобальні цілі сталого розвитку до 2030 року.

Україна, підтримуючи резолюцією Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй [1], визначила Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року з урахуванням специфіки розвитку України, та результати їх адаптації, які затверджені [2]. При цьому Україна буде свою державність за демократичними принципами, на засадах євроінтеграційних процесів, що закріплено в Конституції України [3].

У процесі реалізації державної політики в сфері Євроатлантичної інтеграції відбуваються певні перетворення в законодавчому полі, спрямовані на уніфікацію та наближення до стандартів розвинених країн, в тому числі і в галузі безпеки [4], які в свою чергу забезпечують виконання глобальних цілей сталого розвитку [1].

Міжнародні та національні організації зі стандартизації впроваджують настанови й вимоги у сфері безпеки шляхом видання відповідних документів з метою не лише уніфікації діяльності, а й надання рекомендацій щодо діянь для забезпечення й підтримання безпеки в конкретних сферах діяльності людини [4]. При цьому єдиний стандарт в сфері забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності (далі – підприємств) на міжнародному рівні відсутній, а розроблені стандарти безпеки лише частково врегульовують питання їх економічної безпеки.

Аналогічна ситуація, прослідковується і у національному законодавстві, зокрема у відсутності базового Закону України, який

визначає правові засади створення і функціонування економічної безпеки, а також єдиного стандарту, що регламентує створення та функціонування (діяльність) системи економічної безпеки (далі – СЕБ) підприємства. При цьому, відсутність державного регулювання у сфері економічної безпеки, а також незавершеність процесу імплементації Європейських стандартів безпеки в Україні створює негативний вплив на інвестиційну привабливість вітчизняних підприємств та національну економіку України в цілому.

Отже, розв'язання проблем стандартизації в сфері економічної безпеки підприємств є актуальним науковим завданням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми стандартизації у сфері безпеки є постійним предметом дослідження науковців. Останнім часом наукові дослідження активізувалися за напрямом безпеки і стандартів в інформаційній сфері: А. Гуз, О. Горяна, В. Ситниченко та інші.

У сфері економіки стандарти безпеки досліджувалися І. Іпполітовою, Ю. Якубенко, Д. Тихомировим проте не всі аспекти цього питання були досліджені, зокрема напрям ролі міжнародних стандартів у сфері економічної безпеки.

Не вирішеною частиною загальної проблеми стандартизації економічної безпеки підприємств є питання щодо формування науково-методичного підходу до розробки єдиного національного стандарту з економічної безпеки підприємства з урахуванням європейських стандартів безпеки.

Формулювання цілей статті. Метою статті є розробка науково-методичного підходу до розроблення єдиного національного стандарту з економічної безпеки підприємств адаптованого до міжнародних стандартів з безпеки.

Викладення основного матеріалу дослідження. Виходячи з положень [5], стандарти – нормативний документ, заснований на консенсусі, прийнятий визнаним органом, що встановлює для загального і неодноразового використання правила, настанови або характеристики щодо діяльності чи її результатів, та спрямований на досягнення оптимального ступеня впорядкованості в певній сфері.

Вони можуть містити вимоги до термінології, позначення, упаковки, маркування та / або етикетці, які застосовуються до певної продукції, процесу чи послуги. В ієрархії нормативних документів, що регулюють вимоги до якості продукції, способам і процесам її виробництва, стандарти займають менш високе місце, ніж технічні регламенти. Якщо технічні регламенти, будучи законами або актами Кабміну, є обов'язковими до застосування у всіх випадках, то дотримуватися стандартів необхідно хоч і в багатьох, але не у всіх випадках. Згідно з частиною 2 статті 15 Господарського кодексу України [6] застосування стандартів та їх обов'язкових положень є обов'язковим для:

- суб'єктів господарювання, якщо на стандарти є посилання в технічних регламентах;
- учасників договору з розробки, виготовлення чи постачання продукції, якщо в ньому є посилання на певні стандарти;
- виробника чи постачальника, якщо він склав декларацію про відповідність продукції певним стандартам чи вказав позначення цих стандартів у їх маркуванні.

Міжнародний стандарт [4] – стандарт прийнятий міжнародним органом стандартизації. Міжнародні стандарти – це стратегічні інструменти управління, які дозволяють компаніям, вирішувати найважливіші проблемні питання сучасного бізнесу, забезпечують підвищення ефективності виробництва та допомагають компаніям отримати доступ до нових ринків шляхом переконання

споживачів про те, що їх продукція є якісною і безпечною. Крім того міжнародні стандарти надають компаніям технологічні, економічні та соціальні переваги та сприяють гармонізувати технічні характеристики товарів і послуг, усунути бар'єри у міжнародній торгівлі.

Міжнародна організація ISO (від грецької ISOS – Міжнародна організація зі стандартизації). Учасниками ISO сьогодні є більш ніж 150 країн світу. За час своєї діяльності ISO видала більше ніж двісті тисяч стандартів, що розповсюджують свій вплив на всі сфери діяльності людини, розпочинаючи від якості харчової продукції й закінчуючи вимогами до складних механічних.

На сьогоднішній день існують 8 стандартів безпеки ISO, всі з них в цілому, або частково можливо застосувати в окремих функціональних компонентах СЕБ підприємства. Перелік міжнародних стандартів безпеки ISO у сфері економічної безпеки та їх відповідність основним функціям СЕБ підприємства наведена у табл.1.

Аналіз цих стандартів показав, що не всі з них розроблені на підставі конкретних методів, відповідно до яких визначається зміст, вимоги, порядок побудови та функціонування елементів системи економічної безпеки підприємств. Такий підхід до розробки стандарту вимагає додаткових роз'яснень, методичних рекомендацій та алгоритмізації щодо його імплементації в роботу підприємств, що створює передумови до монополізації та закладає корупційні ризики.

Яскравим прикладом такого підходу є міжнародний стандарт: ISO/IEC 27001 [7], обсяг якого складає 21 аркуш. При цьому, IT – Grundschrift – Kopenhagen, розроблено Довідник з базового захисту IT – інструмент для забезпечення інформаційної безпеки [8] обсягом понад 800 аркушів, який схвалено Федеральним управлінням безпеки в інформаційних технологіях ФРН.

Перелік міжнародних стандартів економічної безпеки ISO у сфері економічної безпеки та їх відповідність функціям СЕБ підприємства

№ З/П	Стандарт безпеки ISO		Сфера застосування	Функція СЕБ
	назва	номер		
1	Управління інформаційною безпекою	ISO/IEC 27001	Безпека інформаційних та інших активів	Захист комерційної таємниці та конфіденційності інформації, комп'ютерна безпека, внутрішня безпека, безпека будинків і споруд, фізична безпека, технічна безпека, безпека зв'язку
2	Системи управління охороною праці	ISO 45001	Технологічні процеси на виробництві	Фізична безпека співробітників, зниження ризиків під час виробничих процесів
3	Управління ризиками	ISO 31000	Визначення можливостей та загроз	Описує всі елементи системи безпеки підприємства
4	Стійкі події	ISO 20121	Методи керування подіями	Безпека рекламних, культурних, масових заходів, ділових зустрічей та переговорів, екологічна безпека
5	Протипожежний захист.	ISO 8421	Обладнання для пожежогасіння та протипожежного захисту	Протипожежна безпека
6	Системи екологічного менеджменту.	ISO 14001	Підвищення екологічної безпеки.	Екологічна безпека, радіаційно-хімічна безпека
7	Формат дати і часу	ISO 8601	Представлення дат і часу в глобальних операціях	Інформаційно-аналітична робота, безпека комп'ютерних систем, безпека систем зв'язку, внутрішня безпека
8	Системи управління боротьбою з хабарництвом	ISO 37001	Виявлення, боротьба та запобігання хабарництву	Конкурентна розвідка, безпека господарсько-договірної діяльності, безпека репутації

Отже, науково-методичний підхід до розробки стандартів полягає в удосконаленні науково-методичного апарату, зокрема у визначенні понятійно-категоріального апарату, розробці стандартів для кожного елементу СЕБ, який має ґрунтуватися на конкретних методах, включати вичерпний перелік вимог (норм), які виключають подвійне тлумачення та

конкретну алгоритмізацію (послідовність) їх виконання. При цьому методи оцінювання ризиків повинні надавати методичний апарат оцінювання ризиків за кожний елемент СЕБ відповідно до стандартів, визначати їх вагові коефіцієнти (пріоритети) відповідно до галузі (сфери) підприємства, а також інтегральне значення цих ризиків в цілому рис.1.

Рис. 1. Структурно-логічна схема удосконалення науково-методичного апарату управління економічною безпекою

Висновки. Проведене дослідження надало можливість запропонувати часткове вирішення проблеми стандартизації економічної безпеки підприємств та визначити подальші напрями дослідження загальної проблеми, якими можуть бути питання пов'язані з удосконаленням науково-методичного апарату необхідного для розробки стандартів економічної безпеки підприємств, а саме: удосконаленні понятійно-категоріально апарату; розробці методів необхідних для розробки стандартів для кожного функціонального компоненту СЕБ; розробці (удосконаленні)

методики оцінювання ризиків управління СЕБ; розробці (удосконаленні) нормативно-правових документів з питань економічної безпеки.

Література:

1. Резолюція Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 25 вересня 2015 року № 70/1 “Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року”. URL : https://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/SDGr eports/Agenda2030_UA.pdf.
2. Указ Президента України №722/2019 “Про цілі сталого розвитку України на період до 2030 року”. URL : <http://https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825>.

3. Конституція України. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

4. Тихомиров Д. О. Міжнародні стандарти у сфері безпеки. *Право і суспільство*. 2020. № 2/2020. С. 125–130. URL : http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2020/2_2020/part_1/22.pdf.

5. Про стандартизацію : Закон України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1315-18#Text>.

6. Господарський Кодекс України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.

7. Національний стандарт України. Інформаційні технології. Методи захисту системи управління інформаційною безпекою. Вимоги. (ISO/IEC 27001 : 2013; Cor : 2014, IDT) ДСТУ ISO/IEC 27001 : 2015. К: 2016. ДП “УкрНДНЦ” С. 21. URL : https://www.assistem.kiev.ua/doc/dstu_ISO-IEC_27001_2015.pdf.

8. IT – Grundschatz – Kopenhagen. Bonn: 2022, Bundesamt für Sicherheit in der Informationstechnik. С. 900. URL : [https:// http://www.reguvis.de](https://http://www.reguvis.de).

References:

1. United Nations General Assembly Resolution of 25 September 2015 № 70/1 “Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development”, retrieved from : https://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/SDReports/Agenda2030_UA.pdf.

2. Cabinet of Ministers of Ukraine (2019), “On the goals of sustainable development of Ukraine for the

period up to 2030”, retrieved from : [http:// https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825](http://https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825).

3. The Constitution of Ukraine (2022), retrieved from : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

4. Tykhomyrov, D. O. (2020), “International security standards”, *Pravo i suspilstvo*, № 2/2020, pp. 125–130, retrived from : http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2020/2_2020/part_1/22.pdf.

5. The Verkhovna Rada of Ukraine (2022), The Law of Ukraine “On standardization”, retrieved from : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1315-18#Text>.

6. Economic Code of Ukraine (2022), retrieved from : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.

7. National standard of Ukraine. Information Technology. Methods of information security management system protection. Requirements (2016), (ISO / IEC 27001: 2013; Sor: 2014, IDT) DSTU ISO / IEC 27001: 2015. SE “UkrNDNC”, Kyiv, p. 21.

8. IT – Grundschatz – Kopenhagen (2022), Bonn. Bundesamt für Sicherheit in der Informationstechnik, p. 900, retrieved from : [https:// http://www.reguvis.de](https://http://www.reguvis.de).

Стаття надійшла до редакції 12.01.2022 р.